

УДК: 811.111'42

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОСТИЛЮ М.ДРЕББЛ

Сборик С.П.

У статті вивчається специфіка ідіостилю Маргарет Дреббл. Аналізуються лексичні й синтаксичні особливості художніх творів авторки, їх прагматична спрямованість. Ключові слова: антропоцентризм, ідіостиль, прагматична спрямованість, лінгвостилістичні засоби.

В статье рассматривается специфика идиостиля Маргарет Дрэбл. Анализируются лексические и синтаксические особенности художественных произведений автора, их прагматическая направленность. Ключевые слова: антропоцентризм, идиостиль, прагматическая направленность, лингвостилистические средства.

The article deals with the specific characteristics of Margaret Drabble's idiostyle and lexical and syntactical peculiarities of the writer's novels, their pragmatic orientation. Key words: anthropocentrism, idiostyle, pragmatic orientation, lingvostylistic devices.

Антропоцентризм сучасної лінгвістики сприяє вивченню художніх творів в аспекті ідіостилю письменника [4, с. 97; 6, с. 47], який інтерпретується у термінах сукупності всіх мовних засобів виразності автора [7, с. 6].

Стиль письменника розуміють як специфічність манери мовленнєвої поведінки, особливості відбору та використання мовних знаків [5, с. 160–165]; сукупність текстів даного автора, або макротекст ідіостилю [3, с. 25]; вибір особливої комунікативної стратегії для повідомлення важливої інформації [13, с. 37].

Творчість М.Дреббл в англійській літературі має особливо важливе значення, однак дослідження індивідуального стилю письменниці проводяться з точки зору літературознавства. Тому метою даної статті є вивчення мовних реалізацій стилю авторки, лінгвостилістичних особливостей художніх творів М.Дреббл.

Досліджуючи лексичні й синтаксичні характеристики романів письменниці, вивчаємо прагматичну спрямованість художнього тексту, оскільки лінгвостилістичні показники, які виступають елементами підвищення експресивності й впливають на читача, затримують його увагу, підсилюють зацікавленість в інформації. Крім того, вони передбачають наявність оцінювання, оскільки у мовних знаках об'єктивуються не лише результати членування і пізнання світу, але й прагнення людини охарактеризувати позначуване, передати дані про цінності явища та його сутнісні властивості [12, с. 81].

Це означає, що між номінативними одиницями та їхніми експресивними корелятами встановлюються відношення варіативності [9, с. 25]. Викор-

истання художніх образних прийомів сприяє реалізації в художніх текстах комунікативно-стильової установки, пов'язаної з вираженням емоційного ставлення автора до проблем через використання номінативно-характеризувальних одиниць. Все це має на меті викликати у читача адекватну емоційну реакцію на основі актуалізації знань, що зберігаються в його пам'яті у формі чуттєвого відображення [8, с. 176].

В основі художніх прийомів лежить принцип вторинної номінації та зіставлення явищ, що дає можливість змінювати оцінні характеристики денотата. Принцип вторинної номінації реалізується у *фігурах заміщення* [1, с. 368–369].

Навмисне перебільшення (гіпербола) або зменшення (літота) властивостей веде до гіпертрофованого зображення якості, стану, процесу перебігу події. Це знаходить своє вираження у використанні не тільки епітетів порожньої якості, але і словосполучень, що закріплюють екстремальний ступінь якості як норму [8, с. 176]. Напр.: *How slow life was in the past. How it dragged. How heavily those silences fell. A sermon could last a lifetime, a forty-minute algebra lesson could eke itself out for centuries [...] Hell was on earth, and it was the common lot, and it was to be endured* (PM, 59).

У наведеному уривку низка гіпербол *life... dragged; a sermon could last a lifetime; a forty-minute algebra lesson could eke itself out for centuries; Hell was on earth* вживається авторкою із прагматичною метою: підкреслити небезпечні характеристики відсутності руху й діяльності. У результаті такого негативного оцінювального підсилення виникає своєрідний оцінний стандарт, який засвідчує потребу мовної особистості у русі й діяльності.

Використовуючи гіперболізовані оцінні кліше, автор/адресат виокремлює ті якості описуваного явища або людини, на яких він хоче наголосити. Гіперболізовані оцінні кліше створюють комунікативний ефект спланованого перебільшення характеристик явища, події або людини, слугуючи стилістичним засобом експресивності, яка надає висловлюванню емпатичного характеру [8, с. 177].

Літота ґрунтується на використанні негативних конструкцій з метою створення позитивного ефекту, напр.: *England's not a bad country. It's just a mean, cold, ugly, divided, tired, clapped-out post-imperial post-industrial slag-heap covered in polystyrene hamburger cartons. It's not a bad country at all. I love it. And they laugh – what else can they do?* (NC, 308). У зазначеному прикладі авторка залучає літоту *'England's not a bad country'* – 'Англія – не погана країна' для послаблення негативної характеристики Британії, з одного боку, а з іншого, виражає іронічне ставлення до країни. Крім того, повторення цього речення підсилює його логічно-емоційне значення.

Епітети будуються на взаємодії емоційного і логічного компонентів в атрибутивно вжитому слові, фразі, реченні. Епітети відіграють важливу роль у художньому творі, показуючи ставлення автора до описуваних подій, явищ, тощо. Напр.: *very good looking stupid women, [...] disastrously neurotic, self-destructive, hard-drinking, exhibitionist women* (RW, 131). У згаданому прикладі використовуються прості й складні епітети з негативною конотацією для підвищення динамізму інформації про руйнівну поведінку жінок й нездоровий спосіб життя. Вдало дібрані епітети справляють глибоке враження на читача і схиляють його до авторського погляду на потреби фізичного і психологічного здоров'я жінок.

До *семантико-стилістичних показників* прагматичної спрямованості включають різні засоби вторинної номінації, а саме: метонімію, перифраз та евфемізми, метафору й антономазію, іронію [11, с. 41].

Стилістична метонімія – виразний засіб стилістики, під яким розуміється перенесення власної назви одного об'єкта на інший [2, с. 155]. Напр.: Світ чоловіків визначається як діловий: *A male world, a world of suits and ties and speeches, of meetings and money* (RW, 23). Зображуючи життєдіяльність представників сильної статі, письменниця залучає метонімію – 'світ костюмів, краваток, промов, зборів і грошей', акцентуючи увагу на основних складниках їх буття. Таку особливість їх життя можна пояснити рольовою поведінкою чоловіків, адже традиційно чоловіки є ефективними і діяльними.

Іншим типом семантичних змін, що ведуть до формування вторинних похідних змін, є метафора, напр.: *I looked at myself in fascination, thinking how unfair it was, to be born with so little defence, like a soft snail without a shell. Men are all right, they are defined and enclosed, but we in order to live must be open and raw to all comers. What happens otherwise is worse than what happens normally, the embroidery and the children and the sagging mind* (SB, 28–29).

У цьому фрагменті авторка осмислює буття жінки за допомогою зооморфного образу, равлика без мушлі, який є незахищеним від сторонніх і має страждати через інших: *'raw to all comers'* – 'кровото-

чать, знімають шкіру, отримують синці від інших'. Жінкам залишаються сім'я і домашні турботи, які спричиняють ослаблення розумових здібностей – *'the sagging mind'*, що є показником деградації особистості. Очевидно, що через цей образ авторка хотіла озвучити потребу жінок у безпеці, пізнанні й саморозвитку.

Метонімічні та метафоричні переноси створюють особливу виразність, образність і як елементи підвищення експресивності впливають на читача, затримують його увагу, посилюють зацікавленість в інформації. Використовуючи метафори, автор виражає своє емоційне ставлення до подій, оскільки образ, створений метафорою, апелює до уяви читача [11, с. 41].

Різновидом метафоричного переносу є *антономазія*: використання антропонімів відомих людей у значенні загальноновживаних. Використовуючи цей стилістичний прийом, автор не тільки називає суб'єкт, але й характеризує його, підкреслюючи певні риси характеру або професійні навички людини, наприклад: *Where was a voice to speak to her, for her, for England? Where was Cromwell? [...] Was the country done for, finished off, struggling and twitching in the last artificially prolonged struggles of old age?* (RW, 343).

У даному прикладі, використовуючи антропонім *Cromwell*, ім'я англійського героя-захисника, використано авторкою, щоб привернути увагу читача до проблеми занепаду Британії, потреби економічного розвитку.

Іронія базується на одночасній реалізації двох логічних значень – словникового і контекстного, які знаходяться в опозиції одне до одного. Авторка залучає іронію у наступному прикладі, вказуючи на зверхнє ставлення до жінок, які навчені лише привертати увагу чоловіків, щоб утримати їх: *Most of her education had been devoted to the art of getting and keeping a man* (RW, 119). Іронія у даному прикладі наводить на думку, що авторка переконана в потребі жінок у саморозвитку: підвищувати свій освітній і інтелектуальний рівень, бути самостійними та незалежними.

Стилістично маркованими елементами прагматики художнього тексту є тотожні одиниці, до яких входять порівняння і синоніми; стилістичні одиниці протиставлення: антитеза та оксюморон; одиниці нерівності; каламбур.

Застосовуючи *порівняння*, автор дає нове розуміння явища, посилюючи експресивність опису подій у художньому тексті, напр.: *Brian's typewriter, an old, heavy, battered manual machine [...] It sounds like heavy industry. It sounds like someone drilling the road* (RW, 235).

Щоб уточнити характеристики явища чи події, дати йому якомога глибшу й вичерпну характеристику та щоб уникнути повторів, автор використовує синоніми: *[...] the worst of it is that he's right, I am ignorant, I haven't got any answers, I'm nothing but a stupid uneducated woman* (MG, 75).

Особливість *антитези* виявляється в тому, що для більшої виразності використовуються діаметрально протилежні поняття, образи та значення, виражені різними мовленнєвими одиницями, напр.: *The choice between Konstantin and Miss Pomtip, between the light and the dark* (Gl, 108).

Стилістичні функції антитези полягають у контрастному протиставленні референтів, з одного боку, з метою затримання уваги читача, а з іншого, щоб надати висловлюванню ритмічності та чіткості.

Повтор лексеми 'between' – між – і антитеза 'Konstantin and Miss Porntip', 'the light and the dark' вживаються для контрастного зіставлення чоловіків і жінок. Інтереси та стиль життя чоловіків і жінок різняться значною мірою, вони неначе належать до різних біологічних видів і тому їм важко порозумітися. Жінкам належить світ емоційного, а чоловікам – раціонального.

У результаті використання протилежних за значенням одиниць з'являється нове смислове поняття – *оксюморон*, яке розкриває суперечливі аспекти явища чи двоїстість стану, настрою мовця [10, с. 194], напр.: *She had sold for them [for children – C.C.] her own soul, [...] the price she had to pay was the price of her own living death, her own conscious dying, her own lapsing* (NE, 346).

У наведеному прикладі оксюморон *living death* – *жива смерть* надає висловлюванню емоційності, виразності, передає суперечність описаної ситуації, коли жінка відмовляється від великого кохання свого життя задля дітей. Наведене словосполучення характеризується семантичною несумісністю своїх компонентів, що створює стилістичний ефект впливу на читача й підкреслює важливість для авторки потреби бути хорошою матір'ю, мати сім'ю.

Синтактико-стилістичні показники прагматичної спрямованості мови художніх текстів виявляються у використанні еліпсису, номінативних речень, повтору, відокремлення, інверсії, полісиндетону, парцеляції й градації.

Еліпс полягає в навмисному випускненні одного або більше членів речення. Звичайно він використовується для надання додаткової інформації, або задля створення враження поспішності, уривчастості і несподіваності, напр.: *No, not a political novel. More a pathological novel. A psychotic novel. Sorry about that. It won't happen again. Sorry* (NC, 194). Характеризуючи власний роман у такий спосіб, авторка вдається до еліпсису, швидко повідомляючи уточнювальну інформацію про свій твір.

Виразальним синтаксичним показником прагматичності є також *номінативні речення*, тобто такі односкладні речення, основою яких є єдиний головний член, виражений іменником, наприклад: *Publicity. Press. The new demons of democracy* (NC, 214).

Структура таких речень може бути непоширеною, напр.: *Why on earth had she left him? Pride? Fear? She had been rather afraid of him* (RG, 11) або поширеною за рахунок модифікуючих елементів, здебільшого означення, наприклад: *A patient, reasonable, gentle man* (RW, 246); *Sensible, solid and respectable, did you say? That archetypal mad man* (SB, 48). Номінативні речення є лаконічними й одночасно емкими.

Повтор у художній прозі має функцію логічного виділення ключового слова у реченні. Повтор примушує читача зупинитись і подумати про значення повторюваної одиниці. Він широко використовується для передачі різних відтінків психологічного стану героїв: роздуму, суму, згадки тощо. Напр.: *Was it because of Miss Fawcett [Alix's school-*

teacher – C.C.] that she felt compelled to try to love Paul Whitmore? To make him lovable? To make him lovable? Equal in the eyes of God (NC, 230).

Емфатичні конструкції з дієсловом *do* вживаються для логічного акцентування повідомлення, значення інтенсивності дії, напр.: *Actually 'says Liz, what I do suffer from is curiosity'* (NC, 75). Дієслово-інтенсифікатор у згаданому прикладі використовується як виразовий засіб з метою емоційного посилення особливої значущості потреби у пізнанні мовної особистості.

Виразальний засіб *інверсія* передбачає навмисне порушення усталеного порядку слів. Інверсія виконує експресивну функцію, оскільки виділяє смисловий центр повідомлення – рему. Вона змінює ритм речення, переносючи акценти з одних членів речення на інші, напр.: *At the back of her mind, behind the worries about age and solitude and sex, lay a very real economic fear* (MG, 95). У даному прикладі авторка хоче привернути увагу читача до проблеми відсутності економічної безпеки в країні, що виявляється у базових фізіологічних потребах.

Синтаксичне висування деавтматизує сприйняття читачем тексту за рахунок порушення звичних синтаксичних зв'язків у межах речення, спрямовуючи увагу читача на те, що було сказано раніше, та водночас дозволяє узагальнити прочитане, провокуючи його відповідну реакцію [3, с. 301].

До синтактико-стилістичних показників прагматики художніх текстів зараховують також паралелізм, побудований на тотожній будові двох речень чи їх частин, полісиндетон і риторичні питання, які не передбачають відповіді, а лише посилюють емоційність повідомлення.

Полісиндетон – це з'єднання слів у реченні за допомогою навмисне повторюваних сполучників перед кожним словом. Полісиндетон може мати роз'єднувальну функцію, виділяючи кожен член речення, а також виражати послідовність у реченні. Цей стилістичний засіб підкреслює рівноправність і однакову важливість тих синтаксичних елементів, які він з'єднує, як у наступному прикладі: *The force of repetition is terrible, terrible. We assemble strangers at random gatherings, we shake off parents and lovers and husbands and wives and children. We miscegenate and emigrate, we fly to the uttermost parts of the earth, and yet the same face grins at us, the same hand beckons us. There is no escape* (NC, 249).

У наведеному прикладі життя зображується циклічним за допомогою низки синтаксичних стилістичних засобів, як-от послідовний повтор 'terrible, terrible' – 'жахлива, жахлива', що показує пік емоцій мовця. Полісиндетон має сильний ритмічний ефект і створює враження напруженості й енергійності. Частковий паралелізм посилює значущість висловлювання про те, що одні й ті самі люди знаходяться поруч і неможливо від них втекти.

Риторичні питання застосовують для привернення уваги читача та посилення прагматичного аспекту висловлювання. Напр.: *Do we really want to see women making themselves miserable doing men's job, jobs that no human being could enjoy doing anyway?* (MG, 140). Авторка впевнена, що ніхто не хоче, щоб жінки виконували важку фізичну працю, але завдяки риторичному запитанню ця ідея стає

виразнішою і емоційнішою. Крім того, повтор лексеми 'job' – 'робота' уточнює те, що саме такий вид діяльності свідчить про складні умови праці та не може сприяти реалізації жінки як особистості. А лексема з негативною конотацією 'miserable' вказує на низький соціальний статус і втомленість робітниць.

Відокремлення та вставні речення розміщують якийсь член речення окремо для того, щоб надати йому додаткової ваги. Напр.: [...] *Most of the brain drain goes the other way now, to our ex-colonies* (WE, 57). За допомогою відокремлення 'to our ex-colonies' – 'у наші колишні колонії' посилюється авторська думка про те, що країна зупинилася у своєму розвитку, їй бракує прогресу, інтелектуального й індустріального поступу.

Пареліяція полягає в навмисному розділенні єдиної синтаксичної структури на дві або більше ізольовані частини, що відділяються одна від одної паузами. У художній прозі їх використання передають спонтанність і невимученість розмовної мови, напр.: *Life sets us unfair puzzles [...] Puzzles with pieces missing. How I used to hate jigsaw puzzles with missing pieces. One got so far, and then could never finish them. Or not properly. Not quite properly* (NC, 304). У наведеному прикладі розглядаючи смисл життя, авторка вдається до низки стилістичних засобів, як от повтор 'puzzles' – 'головоломки', підкреслюючи, що життя кожної людини містить певні таємниці, які постають у вигляді загадок, парцеляцію 'or not properly' – 'або неправильно' й послідовний повтор 'Not quite properly' уточнюють контекст основної частини висловлювання про неможливість з'ясування всіх питань належним чином. Ці лінгвостилістичні засоби свідчать про потребу мовної особистості у пізнавальній діяльності.

Паралелізм – це повтор структури декількох послідовних речень, які однаково або подібні за своєю структурою, напр.: *She had known the city was there, she had gone out to dig for it, and she had found it. But all because of one flash of knowledge* (RG, 28). Залучення часткового паралелізму виокремлює

думку про те, що знання є рушійною силою, мотивом для життєдіяльності особистості.

Градація розглядається як різновид ускладненого паралелізму, коли кожна наступна одиниця важливіша за попередню, напр.: [...] *pregnancy [...] the stirrings of life, the proudly swelling belly, the drama of birth, the wide eyes, the smiles, the tiny feet and hands, the walks in the park, the lovely noises and gestures, the first steps, the warm embraces, the warm bundle in one's arms, in one's bed, the smell of milk and ammonia* (MG, 60).

У наведеному прикладі емоційна градація створює яскраву картину позитивних компонентів материнства. Вони полягають у позитивному емоційному стані жінок, якому сприяє народження дитини: поняття, що пов'язані з материнством, містять позитивну емоційну оцінку: 'the stirrings of life' – 'рухи життя', тому що рух розуміється як життя. Він асоціюється з прогресом, розвитком, просуванням уперед. У словосполученні 'the proudly swelling belly' – 'живіт, який гордовито збільшується', лексема 'proudly' має позитивну емоційну оцінку. Слово "драма" у лексичному словосполученні 'the drama of life' – 'драма життя' наповнене позитивним смислом, тому що є вражаючою, хвилюючою подією, яка не залишає нікого байдужим. 'Широко відкриті очі' – *the wide eyes* свідчать про позитивні емоції, такі як подив або захоплення. Посмішки є проявом хорошого настрою, а прогулянки позитивно впливають на самопочуття людей. Прикметники 'tiny' – 'крихітний', 'lovely' – 'милий', 'warm' – 'теплий' є позитивно-оцінними епітетами у згаданому фрагменті. Названі лексикостилістичні особливості наведеного фрагменту виявляють авторське ставлення до материнства й вказують на фізіологічну потребу бути матір'ю.

Таким чином, лексичні і синтаксичні показники прагматичної спрямованості художніх текстів авторки виконують атрактивну функцію і є мовними характеристиками ідіостилю письменниці. Подальше дослідження цього питання спрямоване на виявлення інших особливостей стилю авторки.

Література

1. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс / М. П. Брандес. – М. : Прогресс – Традиция ; ИНФРА, 2004. – 416 с.
2. Введение в функциональную англистику / О. В. Александрова, Л. В. Болдырева, В. В. Яковлева и др. – М. : Изд-во МГУ, 1998. – 232 с.
3. Воробьёва О. П. Лингвистические аспекты адресованности художественного текста (одноразовая и межъязыковая коммуникация) : дисс. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 / Воробьёва О. П. ; Моск. гос. лингв. ун-т. – М., 1993. – 382 с.
4. Воробьёва О. П. Семантическое пространство художественного текста: интерпретация мира или мир интерпретаций? / О. П. Воробьёва // Категоризация мира: пространство и время : материалы науч. конф. – М. : Диалог-МГУ, 1997. – С. 39–40.
5. Долинин К. А. Стилистика французского языка / К. А. Долинин. – М. : Просвещение, 1987. – 304 с.
6. Зозуля М. О. Метафора-персоніфікація в романах У.Голдінга: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Зозуля М. О. – Донецьк, 2011. – 242 с.
7. Лисенко Н. В. Метафора і символ у поетичному ідіостилі Тодося Осьмачки : автореф. дис. ... канд. наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Лисенко Н. В. – Харків, 2003. – 20 с.
8. Семенюк І. С. Лексико-стилістичний і комунікативний ракурси аналізу текстів юридичної тематики / І. С. Семенюк // Сучасна англомова публіцистика: лінгвістичний вимір : монографія / А. Е. Левицький, С. І. Потапенко, А. О. Худолій та ін. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. – С. 145–196.

9. Снитко Е. С. Внутренняя форма номинативных единиц / Е. С. Снитко. – Львов : Світ, 1990. – 215 с.
10. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерсти др. – К. : Выща школа, 1991. – 272 с.
11. Худолій А. О. Сучасна американська публіцистика у комунікативно-функціональному висвітленні / А. О. Худолій // Сучасна англомова публіцистика: лінгвістичний вимір : монографія / А. Е. Левицький, С. І. Потапенко, А. О. Худолій та ін. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. – С. 20–55.
12. Шаповал О. В. Комунікативно-стильові параметри вторинної номінації в газетно-журнальній публіцистиці 80–90-х років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Шаповал О. В. – Дніпропетровськ, 2003. – 187 с.
13. Янко Т. Е. Когнитивные стратегии в речи: коммуникативная структура русских интродуктивных предложений / Т. Е. Янко // Вопросы языкознания. – 1994. – № 6. – С. 37–59.

Джерела ілюстративного матеріалу

- GI: Drabble M. Gates of Ivory / M. Drabble. – Harmondsworth : Penguin Books, 1992.
- MG: Drabble M. The Middle Ground / M. Drabble. – L. : Weidenfeld and Nicolson, 1980.
- NC: Drabble M. A Natural Curiosity / M. Drabble. – New York : Penguin Books, 1990.
- NE: Drabble M. The Needle's Eye / M. Drabble. – Harmondsworth : Penguin Books, 1977.
- PM: Drabble M. The Peppered Moth / M. Drabble. – Harmondsworth : Penguin Books, 2001.
- RG: Drabble M. The Realms of Gold / M. Drabble. – Harmondsworth : Penguin Books, 1978.
- RW: Drabble M. The Radiant Way / M. Drabble. – L. : Weidenfeld and Nicolson, 1987.
- SB: Drabble M. A Summer Bird-Cage / M. Drabble. – Harmondsworth : Penguin Books, 1977.
- WE: Drabble M. The Witch of Exmoor / M. Drabble. – Harmondsworth : Penguin Books, 1997.